

NISO SAMO OD DANES, AMPAK OD NEKDAJ

PEREČI PROBLEMI FURLANSKE SLOVENIJE

Za njihovo rešitev se je „Matajur“ vedno boril v prvi vrsti - Regulacija hudournikov, pogozdovanje goličav, industrializacija, pospešitev turizma in odprava vojaških zastarelih uslužnosti

Marsikje — in to nas zelo veseli — se skuša kazati posebno zanimanje, čeprav je včasih, tako bi nekako rekli, volilnega značaja, za probleme, ki tarejo zapuščeno in pozabljeno prebivalstvo Furlanske Slovenije in doline Režije.

Naj kar takoj povemo, da zanimanje s strani krščanske demokracije — sestanki emigrantov, shodi komunskih in provincialnih administratorjev in marljivih aktivistov — res ne prinašajo nobene pozitivnega rezultata, niti rezultatov začasnega značaja. Če bi se hoteli ozreti nazaj in napraviti od vsega natančen in točen obračun, bi ugotovili, da je imela politika večinske stranke v Furlaniji, in posebno na teritoriju, kjer živijo ljudje slovenskega jezika, zares porazen izid. Slabo upravljanje v vsem povojnem času in zanemarjanje vseh naših področij ter pomanjkanje zadostne pomoči je privedlo do tega, da se je številno Slovencev v videmski pokrajini skrčilo skoraj na polovico. Na gospodarskem področju je še slabše. Ustanove za bonifikacijo morejo s tistim, kar so imele do sedaj na razpolago, in kar še razpolagajo, napraviti prav malo z ozirom na potrebe naših hribov, ki postajajo vsak dan bolj siromašni. Prebivalstvo že od nekdaj zahteva zadostno pomoč, ki bi podprla tako potreben in zaželen ekonomski preporod. Vsem je zdaj že znano, da se v naših dolinah od Režije do Idrije živi zelo težko in tudi oblastem, ki žal do danes niso napravile več kot toliko, da bi prišle naproti potrebam našega delavnega in lojalnega ljudstva.

Zdi se nam, da je zato dovolj en sam statistični podatek, da prikazemo pravo lice Furlanske Slovenije in Režije. Evo ga: splošni letni dohodek na osebo znaša približno od 50.000 do 70.000 lir. S tem dohodkom vsi vemo ni mogoče živeti in zato ne preostaja drugega, kot povezati culico in oditi daleč v svet za vsakdanjim kruhom.

Toda poleg žalostne ekonomske slike, ki bi se jo moralo takoj izboljšati z industrializacijo in turizmom, obstoja še en drug, nič manjši problem: ljudstvo in njihovo imetje bi moralo biti na varnem. Pri tem mislimo namreč na strašne poplave, katerim je podvrženo prebivalstvo Furlanske Slovenije in Režije, ki je naseljeno ob rekah in hudournikih. V prejšnjih številkah našega lista smo na široko seznanili javnost kaj se je dogodilo v naših krajih v prvi polovici meseca novembra lanskega leta. Neurje je s posebno silovitostjo zadelo obširno področje naših hribov in nižje ležečo furlansko ravnino. Ni mogoče živeti še nadalje, posebno v deževnih sezonah, v neprestanem strahu, da prestopi voda bregove, da vdre v hiše, da se trgajo plazovi in usadi. Ne moremo več z indiferentnostjo gledati kako se rušijo ceste in mostovi, obrečni nasipi in gozdovi; in dostikrat terjta narastla voda tudi človeške žrtve.

Petrošnja milijonov in tudi milijard v našem slučaju ne pomeni samo izvršiti dolžnostnega dela in

popravilo škode, ampak je tudi delo, ki bo v kratkem prispevalo za ekonomski in socialni preporod naših krajev in to tembolj, če bi se polagoma ustvarile male industrije in razvil turizem, kjer so dani pogoji.

Zares idealno bi bilo videti korakati skupaj zagrajevanje voda in jezitev hudournikov, ki bi se mogli spremeniti v dragocene vire električne energije, z izgradnjo industrijskih objektov (žage, mizarne delavnice, tovarne za konzerviranje in predelavo sadja itd.), sirarn, zadržnih hlevov in pogozdovanjem, ki bi ne dajalo samo potrebnega lesa, ampak bi tudi zadrževalo sneg, ki povzroča v dolini

nah škodo, kadar se tali, in preprečilo številne plazove in usade.

Furlansko Slovenijo in dolino Režije bi se moglo spremeniti v ravno toliko živahnih področij in panoramičnih vab, če bi se seveda odpravile tudi ovire, ki izhajajo iz brez dvoma že zastarelih »vojaških uslužnosti«.

Povrnili smo se na ta argument, ker je bil in je še vedno aktualen in tudi zato, ker ga je »Matajur« vedno predočeval in zahteval zanj rešitve in istočasno branil z vedno večjo vztrajnostjo nerazrušljive ekonomske, socialne, nacionalne in jezikovne pravice slovensko govorečega prebivalstva videmske pokrajine.

NOČEMO VEČ HODITI V SVET

EMIGRANTI HOČEJO ŽIVETI NA DOMAČI ZEMLJI

Shodi emigrantov v Rezijski dolini. Terski dolini. Tipani. Viskorši in Nadiški dolini. Proučili so do dna probleme emigracije. «Dan emigranta» se bo praznoval vsako leto v vseh krajih Furlanske Slovenije in doline Režije

V Beneški Sloveniji in dolini Režije se je vršila v teh zadnjih časih cela vrsta pomembnih shodov emigrantov, ki jih lahko imenujemo »praznike emigrantov«, ker so bile s praznovanjem v zvezi tudi pojedine, plesi in druge zabavne prireditve. Shode so organizirali razni vaški odbori ali politične, sindikalne in kulturne organizacije.

Največje število emigrantov se je zbralo v Osojanih, Stolbici, Sv. Juriju, Brdu v Terski dolini, Viskorši, Tipani, Prosnidu, Čeneboli, Černeji, Zavrhu in Oborčah v Idrijski dolini. Emigranti iz Na-

diške doline, bilo jih je nekaj deset, so organizirali svoj shod v Čedadu, na sedežu tamkajšnjega Prosvetnega društva »Ivan Trinkl«.

Emigranti so povsod med drugim zahtevali, da bi morali imeti v tujini s strani italijanskih oblastí (poslaništva in konzulati) večjo pomoč, posebno kar se tiče bolniškega zavarovanja in pokojnin, in so dali tudi razumeti, da je skrajni čas, da se zboljša domača ekonomija, ki vidno peša posebno v dolinah Režije, Tera in Krnahte in ki ima za posledico neizprosno beg delovnih sil v inozemstvo, za-

Sprevod hribovcev po videmskih ulicah. — Nekateri nosijo trsparente z napisi »Uniti vinciamo (Združeni bomo zmagali)«.

čenši pri najmlajših, ki so najbolj ponižani, osramočeni in najbolj razočarani.

In res, kaj je konec koncem napravila italijanska vlada za te naše delavce? Poročilo, ki ga je podala »Komisija za zunanje zadeve - emigracija« v poslanski zbornici pravi med drugim: »La rete consolare presenta gravissime carenze quantitative, sia per quanto concerne gli effettivi del personale. A questa situazione è assolutamente indispensabile porre riparo al più presto«. (Konzularna mreža je zelo pomanjkljiva, pa naj si bo to glede števila uradov, kakor tudi kar se tiče števila uradnikov. To stanje je treba brezpogojno čimprej izboljšati).

Ali vidite? Celo »zgoraj« vedo, da je nekaj, ki ne gre. Kar se tiče pomoči emigrantom, predvideva državna bilanca vsega skupaj le 2 milijardi 156 milijonov lir, torej manj kot tisoč lir letno na vsakega emigranta, medtem ko je predvidena za turizem trikrat večja vsota. Po podatkih zgoraj omenjenega poročila je vsega skupaj na svetu le 41 funkcionarjev na italijanskih konzulatih, ki skrbje

(Nadaljevanje na 2. strani)

Manifestacija furlanskih in karnijskih hribovcev v Vidmu

V neki videmski kino-dvorani se je zbralo ob prisotnosti političnih voditeljev levičarskih strank, sindikalistov, županov in občinskih ter pokrajinskih svetovalec kakih petsto hribovcev, ki so prišli iz Karnije in vzhodnih furlanskih hribov. Na tem sestanku so na široko razpravljali o raznih vprašanjih, ki se tičejo hribovskih področij videmske pokrajine, vključno o problemih Nadiške, Terske, Krnahtske in Rezijske doline.

Razni govorniki niso prikazali samo težkega položaja, v katerem se nahajajo furlanska hribovska področja, ampak so tudi obtožili razne vlade, ki so do danes vodile državo, češ da so te odgovorne za vse to, ker niso ukrenile ničesar, da bi se izboljšalo ekonomsko stanje. Govorili so tudi o masovni emigraciji, zaradi katere se cele vasi izpraznjujejo in o strašni nesreči Vajonta. Za Nadiško dolino sta vzel besedo učitelj Pavel Petričič iz Spetra in Izidor Predan iz Hlodiča. Oba sta prikazala težki ekonomski položaj njihovega področja in predlagala kaj bi se moralo ukreniti, da bi se obrnilo na bolje.

Posebno zanimanje so vzbudile intervencije predstavnikov doline Režije in Karnije, ki so z neizpodbitnimi podatki dokazali padec prebivalstva zaradi bega ljudi iz njihovih gora. Število prebivalstva Rezijske doline se je v teh povojnih letih skrčilo skoraj za dve tretjini, kar da misliti, da se bodo vasi v kratkem popolnoma izpraznile, če se ne bo ljudem zagotovilo delo in zaslužek na domačih tleh.

Ob koncu sestanka so se zbrani hribovci uvrstili v sprevod in odšli po mestnih ulicah. Nosili so transparente s protestnimi napisi, s katerimi so zahtevali med drugim tudi kazni za odgovorne tragedije Vajonta in izražali solidarnost s po nesreči preživeliimi ljudmi.

ODMEV TRAGEDIJE VAJONTA

ŠTIRJE VISOKI FUNKCIONARJI ZAKASNO ODSTAVLJENI

Vladna komisija, ki je imela nalogo raziskovati vzroke, ki so povzročili tragedijo Vajonta, ki je terjala tisoče človeških žrtev in neprecenljivo materialno škodo, je izročila svoje poročilo vladnim organom, kateri so smatrali za potrebno, kot prvi ukrep, takojšnjo začasno odstavitev štirih visokih funkcionarjev ministrstva za javna dela.

MORO IN SARAGAT POJDETA V JUGOSLAVIJO

Jugoslovanski veleposlanik v Rimu Ivo Vejvoda je obiskal italijanskega ministra za zunanje zadeve Giuseppeja Saragata in mu izročil vabilo jugoslovanske vlade, da bi italijanski ministrski predsednik Aldo Moro in on obiskala Jugoslavijo. Oba italijanska državnik sta vabilo sprejela z zadovoljstvom.

V političnih krogih Rima in Beograda je vest o tem naletela na veliko zadovoljstvo in na odobravanje vse italijanske in jugoslovanske javnosti. Z obiskom namreč vidí potrdilo ne samo dobrih odnosov med sosednjima republikama, temveč tudi prepričanje, da se bodo ti odnosi v prihodnje še bolj poglobljali na vseh področjih v korist obeh narodov. V izmenjavi dobrin sta šli Italija in Jugoslavija v zadnjih letih zelo pospešeno naprej. Tako sta Italija in Jugoslavija postali vsem državam sveta zgled, kako je možno najtesnejše sodelovati med državami z različnimi družbenimi sistemi.

Stvar za poglobljanje odnosov je sprožil obisk italijanskega ministra Polchija leta 1959. Kmalu zatem je obiskal Italijo jugoslovanski državni sekretar za zunanje

zadeve Koča Popović. Kasneje je obiskal Jugoslavijo takratni zunanji minister Antonio Segni, ki je danes predsednik republike. Stiki so se lansko leto nadaljevali. Predvsem je bil na neuradnem obisku predsednik rimskega senata Cesare Merzagora, ki ga je sprejel predsednik jugoslovanske republike maršal Tito na Brionih. Uradno pa je obiskal Rim takratni podpredsednik jugoslovanske vlade Aleksander Ranković. K temu moramo dodati še vrsto srečanj med številnimi delegacijami obeh republik.

Nova italijanska vlada, ki ji načeljuje ministrski predsednik Aldo Moro in ki jo sestavljajo štiri stranke — demokristjani, socialisti od PSI, socialdemokrati in republikanci — je že ob nastopu izjavila, da želi z Jugoslavijo še naprej razvijati sodelovanje in prijateljstvo na vseh področjih.

To se je pozitivno izrazilo že proti koncu lanskega leta, ko se je uspešno končalo deseto zasedanje italijansko-jugoslovanskega mešanega odbora za vprašanja manjšin. Bil je to prvi konkretni rezultat na področju kulturnega razvoja, ki so ga tako v Rimu kot v Beogradu ugodno ocenili,

saj je dal nove pobude za reševanje še ostalih vprašanj, med temi tudi vprašanje juridičnega priznanja slovensko govorečega ljudstva videmske pokrajine.

Pri tem moramo poudariti, da temeljijo odnosi med obema sosednjima državama na načelih miroljubnega sožitja. Zato menijo v Rimu, da srečanje voditeljev obeh držav v takem vzdušju lahko prispeva k nadaljnjemu sodelovanju in krepitvi miru v tem delu sveta.

Med obema državama je zlasti razvito gospodarsko sodelovanje, kar potrjuje dejstvo, da je dosegla izmenjava blaga v prvih enajstih mesecih lanskega leta vrednost 75 milijard dinarjev oziroma skoraj za 36 % več kakor v istem obdobju prejšnjega leta. Poseben pečat odnosom med obema državama daje tudi odprta meja, saj jo je lani v obeh smereh prešlo nad 11 milijonov oseb. S novim turističnim sporazumom pa se bo prav gotovo promet med obema državama še bolj razvil. Upamo torej, da bo obisk italijanskih državnikov v veliko korist ne samo dveh jadranskih držav, temveč tudi zelo velik prispevek k utrditvi miru v svetu.

Župan in odbor v Tipani bi se radi opravičili

V resnici jim ni pogodu novo politično ozračje „levega-centra“

Nek desničarski, antiregionalni, protislovensko naperjeni dnevnik, ki je tudi vidno nasproten kakršni koli politiki levega-centra in ki se tiska v Vidmu, je pred nedavnim objavil pismo, ki nosi podpis »Il Sindaco e la Giunta municipale di Taipana« (župan in ožji občinski odbor Tipane).

Ze dejstvo, da so se obrnili na to glasilo, bi moralo samo po sebi zadostovati, da odkrijemo namene in miselnosti podpisnikov pisma in na katero pripombo nameravamo izstaviti naše odkrito mišljenje.

Poglejmo prvi del tega pisma, v katerem se je na gotov način skušalo posmehovati naši dozdveni tehnični nezmožnosti v občinskih proračunih in obračunih.

In predno nadaljujemo nameravamo seznaniti vse tiste, ki kot župan in člani »giunte« dajejo vidne znake, da jim nismo priljubljeni, da predstavlja naš »giornaleto« (listič), hočeš ali nočeš, edino zastavo v videmski pokrajini, ki brani ekonomske, socialne, nacionalne, jezikovne, zgodovinske in tradicionalne pravice Furlanske Slovenije, to je tiste Furlanske Slovenije, na katero so bili naši predniki ponosni in so jo vedno in povsod častili. Mi smo ravno tako ponosni, da moremo nadaljevati njihovo delo in da se za nobeno reč na svetu, in toliko manj zaradi oportunitizma ali koristi, ne bomo odpovedali naklonjenosti in navezanosti na našo zemljo, katero se čutimo ljubiti in braniti z vsemi našimi močmi.

O prednovoletnem zasedanju občinskega sveta smo z nekaj besedami, a dovolj, da so bili poučeni, seznanili vse naše čitatelje in v prvi vrsti one iz tipanskega komununa. Mislimo, da so bile naše informacije točne, medtem ko nikakor niso bili pisci omenjenega pisma, ki so več kot drugo povzročili le zmedo; in morda, lahko dvomimo, namenoma.

Dolžni smo, predno nadaljujemo, zavrniti trditev, da il »foglio non merita gran che attenzione perché scritto in lingua slovena che pochi o quasi nessuno a Taipana capisce« (list ne zasluži dosti pozornosti, ker je pisan v slovenskem jeziku, katerega malokdo ali skoraj nihče ne razume v Tipani). Nasprotno in to je čista resnica, v tipanskem komununu vsi govorijo in dobro razumejo slovenski jezik, katerega se poslužujejo tudi na zasedanjih komunskega sveta; govorijo ga neprisiljeno in brez vsakega strahu.

Nadalje se pisanje (ne rabimo vzdevka »spassosità«, s katerim so nas nagradili, kajti mi smo resni, posebno kadar gre, kot v našem slučaju, za resne in nujne zadeve) razširi na predložitev resolucije s strani socialističnega svetovaleca — župan in gospodje odborniki zanikajo njegovo prisotnost —, ki je umestno zahteval sestavo novega ožjega odbora, v katerem naj bi bili tudi socialisti; pisanje je razlagalo tudi kako je omenjeno resolucijo večina zavrnila »in quanto, pur condividendolo l'attuale linea politica del Governo, riconosce che la Giunta municipale di Taipana è legalmente costituita e quindi in grado di operare« (ker, čeprav soglašamo s sedanjo politično linijo vlade, pripozna, da je občinski odbor Tipane legalno osnovan in je torej sposoben delovati).

To je bil, če moremo tako reči, eleganten način za zavrnitev vpra-

šanja in da se je moglo nadaljevati po starem; na ta način so se župan in odborniki tudi hitro rešili zapreke, ki jim je bila v napotju in jih spravljal v težaven položaj. Na tem mestu si dovolimo omeniti kako so v drugih občinah — tudi v velikih, na primer v Trstu — razpustili stare odbore in ustanovili nove prav s soudeležbo socialistov.

Zakaj se ne bi napravilo tako tudi v Tipani, kjer so bili izvoljeni na listi »Autonomia e Rinascita« tudi socialisti?

Kakorkoli, mi bomo stali trdni na naših prvotnih pozicijah, toda preden zaključimo hočemo omeniti — ponavljamo frazo »la Giunta è legalmente costituita e quindi in grado di operare« —, da gre vse po neki gotovi metodi, za katero ne

moremo reči, da je demokratična, kot takrat na primer, ko je župan iz Tipane namenoma, ne da bi se preje posvetoval z ljudstvom in občinskim svetom, podpisal izjavo, v kateri se je prosilo, da naj ne bi bili privilegiji in ugodnosti, ki jih predvideva italijanska ustava za nacionalne manjšine, razširjeni tudi na prebivalstvo našega področja, in ni dolgo od tega, ko je občinski svet postavil v manjšino župana in ožji odbor in jim s tem vzel zaupnico, a kljub temu niso hoteli in še danes nočejo podati ostavk. To pomeni, da hočejo na vsak način obdržati vodilno mesto in zato se vprašujemo, kako to, da v Tipani ne spoštujejo najosnovnejših demokratičnih načel, ker bi iz korektnosti morali takoj podati ostavke, kot to delajo povsod.

Pogled na Viskoršo. Nekdaj je to bila največja vas v Benečiji.

SESTANEK ODBORA ZA PREPOROD FURLANSKE SLOVENIJE

Odbor za preporod Furlanske Slovenije (Comitato per la Rinascita della Slavia Friulana), ki se je sestal v Vidmu, je razpravljal poleg problemov organizativnega značaja tudi o ekonomskih in socialnih problemih. V odbor sta stopila tudi dva tehnika in njihova prisotnost je dosti pripomogla pri razpravljanju raznih vprašanj.

Odbor je na željo vsakega odbora iz Osojan pregledal zaskrbljeno stanje, ki je nastalo v komununu Rezije zaradi ostavk večine članov komunskega sveta in katere je G.P.A. (pokrajinski upravni odbor) že sprejel, kar bo imelo za posledico imenovanje prefekturne komisarija, da bo vodil naprej redne upravne posle in pripravil nove volitve.

Pregledali so tudi situacijo komununa Tipane, kjer komunnska uprava zaradi notranjih preprirov že tri leta ne deluje kot bi morala in nastajajo zavoljo tega škode, ki jih morajo trpeti ljudje; odbor je obžaloval čudno zadržanje župana in članov komunske »giunte«, ki niso hoteli podati ostavk, potem ko so zgubili večino v komunskem svetu. Tipanskemu odboru za preporod je bila zato poverjena naloga, da nadzoruje in če potrebno tudi intervenira, dokler ne bo ta zadeva pojasnjena in urejena.

Razpravljali so tudi o komunnski administraciji v Srednjem v Nadiški dolini, kjer je stanje vse drugačno kot rožnato in so ljudje zaradi tega upravičeno v velikih skrbih.

Odbor je nazadnje sestavil spo-

menico, ki jo bodo poslali ministru za javna dela Giovanniju Pieracciniju in so v njej našeta vsa tista javna dela, katerih se v slovenskih komunih videmske pokrajine ne more več odlašati.

IZ KANALSKÉ DOLINE

Pri avtomobilski nesreči zgorelo pet oseb

V noči med 18. in 19. januarjem se je pripetila v Magnano in Riviera, to je kakih 20 km od Vidma, ena najhujših in najbolj groznih nesreč, ki jo pomnimo po vojni pri nas. Pri trčenju dveh avtomobilov je zgorelo kar pet oseb, štirje v avtomobilih, eden, katerega so izvlekli iz gorečega avtomobila, pa je umrl nekaj ur kasneje zaradi hudih opeklin v bolnici.

Zivljenje so izgubili 24 letni Giovanni Tarman iz Rut pri Trbižu, 17 letna Diana Vidoni iz Rajbla, 17 letni Alfred Prešeren, mehanik iz Ukev, 23 letni radijski tehnik Guido Brandolini iz Karnije in 23 letni hidravlik Vincenzo Magnato iz Kluž v Železnem kanalu.

Kako in zakaj je prišlo do trčenja obeh avtomobilov ni znano, ker ob tisti uri ni bilo nikogar na cesti. Prvi so prihiteli na kraj nesreče karabinerji, ki jih je zbudil strašen trušč in zagledali plamene, ki so se razvili iz vžganega bencina. Takoj so se lotili dela, ki je bilo izredno težko. Posrečilo se jim je izvleči iz avtomobila le Vincenza

Iz Rezjanske doline

PO KRIZI V KOMUNU

Ljudje pričakujejo nove volitve

V dolini Rezije in še prav posebno v Ravenci, kjer je sedež komununa, se ljudje kar naprej zanimajo in razgovarjajo o komunski krizi, o krizi, ki so jo pred nedavnim povzročile ostavke od več kot polovice članov komunskega sveta in župana samega. Komunnski svet je zaradi pomanjkanja zakonitega števila svojih članov propadel in zato je bil imenovan prefekturni komisar, ki mu je dana naloga, da poleg rednega administrativnega poslovanja pripravi, kot določa zakon, tekom treh mesecev tudi volitve za nov komunski svet.

Čeravno so vsi člani sveta, tudi tisti, ki niso odstopili, uradno propadli, so nekateri, ki niso podali ostavk, sklicali — a v imenu koga in zakaj? — v komununu sejo, kateri so prisostvovali komunnski tajnik in nekateri vaščani. Vabljeni so bili bivši odborniki Galdino Madotto, ki je predsedoval sestanku, Luigi Pugnetti, Felicitò Tosoni in gospodje dr. Luigi Buttolo in geom. Danilo Clemente.

Prisotni bivši odborniki, katere je navdušil predlog, da naj na kak način sodelujejo s prefekturnim komisarjem, ki bo prihajal od časa do časa v Rezijo — to zaradi tega, da se izognejo visokim stroškom, ki nastanejo zaradi komisarskega poslovanja — so sklenili prevzeti nase breme in bodo skrbeli za zadeve administracije rednega značaja.

Razen te odločitve, ki se nam zdi nenavadna in nova za vse in je tudi ne predvideva noben zakon, si želimo za dobrobit prebivalcev Rezije in za ekonomski napredek tega področja, ki je na žalost najbolj pasivno, da bi se nove volitve vršile čimprej in ne pozneje kot predvideva zakon, in da bi izvoljeni bili zares vredni predstavniki ljudstva, umevni in demokratični in predvsem poštenjaki, ki se bodo znali potruditi z ljubeznijo in nesebičnostjo in tudi požrtvoval-

njem, če bi bilo to potrebno, za korist vseh občanov Rezjanske doline in doline Učje.

Najstarejša žena ni pozabljena

Tud letos so se Rezijani spomnili najstarejše vaščanke Domenike Negro, ki bo 5. februarja izpolnila 90 let in živi v Stolbici le od milodarov in s parimi tisočaki, ki jih ji daje E.C.A. (Ente Comunale di Assistenza). Žena je vse življenje trdo delala, de je mogla živeti, kajti njen mož, ki je postal pred nekaj leti žrtev prometne nesreče v Pordenonu, je zelo malo zaslužil po vaseh, kjer je krožil s svojo krošnjo. Po njegovi smrti je klicala k sebi neko staro in bolno vaščanko, da skupaj preživljata zadnja leta svojega življenja. V dobri sezoni hodita okoli usmiljenih ljudi po vaseh Rezjanske doline, a ko pritisne mraz in zapade sneg, kar je v teh krajih zelo zgodaj, sta primorani tičati doma. Rezijani poznajo njihove težave in jima radi pomagajo. Za božične praznike si je vsak nekaj pritrgal in tako so zbrali 25.000 lir in jima s tem kupili najpotrebnejšega živeža in tople odeje. Dobro so ju založili tudi s kurjavo in tako ubogi ženi ne občutita trde zime in se tudi zavedata, da nista sami na svetu.

SPETER SLOVENOV. Špjetarski komun je med rjedkimi v Furlaniji, ki predvideva, da v ljetu 1964 ne bo korlo prosit za nobeno posojilo in da ne bo korlo povišati niti davkov, čeglih se je vse podražilo. Proračun (bilancio preventivo) znaša 57 milijonov lir, enako dohodkov kot izdatkov.

iz prve strani

EMIGRANTI

za emigrante: eden na vsakih 50 tisoč emigrantov.

Na shodu v Stolbici, kjer je bilo prisotnih kakih sto, je neki emigrant, ki odhaja vsako leto, kot nečeto drugih, na delo v Luksemburg, dejal, da je naveličan hoditi s kovčkom križem krašem po svetu in puščati doma svoje drage, spomine in običaje. »Absolutno potrebno je — je poudaril — da nam dajo delo doma; to je mogoče in do tega imamo pravico«.

V Tipani, kjer se emigranti shajajo vsako leto že ves povojni čas, je bil shod zares veličasten; prisotne so bile tudi občinske oblasti in visoke osebnosti. Tudi tukaj so do dna prereševali probleme, ki so v zvezi z emigracijo. Po končanem shodu so se emigranti in oblasti, ki so se v jutranjih urah edeležili tudi »maši emigranta«, ki sta jo brala župnik g. Mario Totis in domačin g. Luciano Slobbe - kaplan v Špetru ob Nadiži, vsi skupaj podali v gostilno »Kos«, kjer so imeli slavnostno kosilo in so od časa do časa zapeli kakšno domačo slovensko in furlansko pesem.

Na shodu v Čedadu, kjer je prisotne pozdravil tajnik društva Izidor Predan iz Hlodiča, so po pregledu perečih vprašanj, ki zadevajo emigrante, predlagali, da bi se »dan emigranta« praznoval vsako leto, kot je to že v navadi, in skoraj bi lahko rekli, da je postala tradicija, v nešteti drugih krajih.

Žabnice

Tekma s sankami

Tekme s sankami so vzbudile letos še prav posebno zanimanje med ljubitelji belega športa. Tekmovalo je 20 sankarjev na progi nad 1 km, ki so jo nekateri prevzeli v malo več kot eni minuti. Komisijo, ki je točkovala, so sestavljali Corrado Zucchiati, Alfred Martinc in Giovanni Domenig. Prve nagrade raznih kategorij pa so prejeli: Loris Buzzi, Silvana Buzzi, Dario Buzzi in Silvana Florit.

ZADNJI ČAS BI BIL, DA SE VZAME POTREBNE UKREPE

ŽE STOLETJA REKE POPLAVLJAJO IN PUSTOŠIJO VELIKE PREDELE JULIJSKIH PREDALP IN FURLANIJE

Nujno potrebna so dela za sistemacijo terenov, kjer se kruši zemlja in za gradnjo rečnih nasipov ter preusmeritev rečnih strug - Nezadostna državna pomoč

II.

Profesor Francesco Musoni, naš rojak iz Špeta ob Nadiži in tudi znamenit geograf, potrjuje v svoji študiji »Sulle condizioni agrarie delle Prealpi Giulie« (Roma, Tipografia Nazionale, 1908) geološke ugotovitve svojega slavnega kolega Olinta Marinellija, da so vsi tri hribovi v področju Julijskih Predalp »costituiti di calcarei secondari e di formazione dell'eocene superiore a fasce prevalentemente calcaree« ter da je iz »calcarei« torej sestavljena zemlja gornjih tokov Tera, Krnahte, Maline in vseh drugih vodnih tokov, a da so visoke planote v dolnjih tokih voda, ki poplavlja vsako leto tako zvano »pe demontano« okoli Fojde, Nem, Ahtena in sosednjih občin »ocenici caratterizzati da briciole calcaree, da conglomerati, da calcari marnosi con vario tenore di calce«.

Tudi znani veterinar in pisatelj Selan je v svoji razpravi »L'Industria zootecnica nella Slavia Italiana«, priobčeni leta 1906 v »Bollettino dell'Associazione Agraria del Friuli«, opisal geološke karakteristike predalpskega področja čenčeskega (Tarcento) okraja, da tvorijo večji del hribov Brdo in Platišče (takrat občina, a sedaj teritorij občine Tipane) »massi di calcare cretaceo e di arenaria dell'eocene, che danno origine a fertili pendii. Pioggie piuttosto abbondanti raggiungono il massimo della loro frequenza all'inizio della primavera e al cadere dell'autunno«.

Posebno so pa značilna opazovanja hribovskega področja od Brezij (občina Tipana) pa do predgorja okoli Fojde, Nem in Ahtna, ki jih je zapisal in dal tiskati inž. Piero Riva, katastrski strokovnjak, leta 1942. Inženir Riva se kakor vsi drugi geografi drži ugotovitev Olinta Marinellija. Evo kaj piše med drugim Piero Riva:

»Sulle ripide pareti delle valli del Torre e del Cornappo, cretacee ampie estensioni di calcare presentano presoché sterili. Le di falde si presentano presoché sterili. Le incisioni erosive strozzano gli strati quasi normalmente, tanto che masse verticali di roccia brulla sovrastano ad estese conoidi detritiche di falda. Queste sono frequenti lungo il Cornappo e sulla sponda sinistra del torrente, appena oltre Torlano di Sopra, si fondano talvolta coi resti di antiche alluvioni — cementate in conglomerati grossolani — e con materiale di frana. Nel fondo della Valle del Torre i terreni coltivati sono situati sulle alluvioni recenti. Buona parte di queste alluvioni sono sciolte, talvolta ciottolose. Alluvioni simili si osservano lungo il Vedronza, il Malisclak ed il Cornappo. Nella zona a nord di Prosenico (Alta Valle del Natisone) il terreno è fortemente soggetto a smottamenti e da frane per la poca stabilità degli strati marnosi«.

V letih po zadnji vojni ni izšla nobena publikacija, razen člankov v dnevnem tisku, ki bi geografsko, geološko in meteorološko obdelala ozemlje, po katerem teče

reka Ter (Torre) s svojimi pritoki. Pač pa so razni tehnični organi za proučitev hribovskega gospodarstva, za realiziranje zelenega plana, za pogozdovanje in za razne druge namene gospodarskih ustanov sestavljali podrobne načrte in proračune glede sistemiziranja vsega tega ozemlja. V elaboratu za sistemiziranje hribovskega ozemlja v smislu zakona o pomoči hribovskim krajem iz leta 1952, ki ga je pripravil tehnični urad videmske državne šumske uprave, so ugotovljene iste geološke razmere, kakor so jih postavili prejšnji geografi.

Evo kaj piše v elaboratu, ki je bil poslan centralnim organom:

»L'aspetto delle falde lungo l'alto Torre è quanto mai desolato. Banchi di ghiaia sul fondo valle, pendici strapiombanti sul fondo solcato di fonditure ed erosioni che denotano il lento degradare della roccia. Il torrente Cornappo ha origine nella falda meridionale del Gran Monte da calcari dolomitici e attraversa successivamente marne ed arenarie della zona inferiore dell'eocene e alluvioni del postglaciale. Il bacino di raccolta del torrente Malina è costituito da marne ed arenarie della zona inferiore dell'eocene, mentre il piano scorre nelle alluvioni postglaciali«.

IZ BREGINJSKEGA KOTA

Nadiška dolina med pobočjem Stola in Mije je znana pod imenom »Breginjski kot«. Deset vasi je prilepljenih na njunih strmih pobočjih. Hriboviti svet ima le malo obdelovalne zemlje, na kateri pridelajo nekaj krompirja in fižola, kar pa ne zadošča za domače potrebe. Ljudje iz teh krajev so se v preteklosti preživljali od živinoreje, ki pa ni mogla prerediti številnih družin. Moški so bili prisiljeni poiskati drugih virov dohodka. Odhajali so že v časih Avstro - Ogrske v svet »Ajzenpon«. Tam so si poiskali zaposlitve kot drvarji in pri delu urejanja regulacije hudourniških rek. Domov so se vračali le v toliko, da so pokosili seno in si nasekali drva za zimo. Poročne žene so skrbele za otroke in vse ostalo domače gospodinjstvo. Mlada dekleta so

Data la notevole estensione dell'intero bacino del torrente Torre e dei suoi affluenti, la scarsa boscosità e le vaste superfici di roccia nuda, l'apporto solido del torrente è notevole da provocare danosissimi inghiottimenti alla pianura. In particolare sono da rilevare i danni causati dalle piene degli affluenti del Torre specialmente nei suoi tronchi in piano con le erosioni delle sponde, inghiottimenti, asportio di ponti, distruzioni di strade ecc.

Il bosco di faggio occupa quasi tutte le superfici della parte montana. Si tratta però di bosco poverissimo, una specie regredita di bosco sulle rocce aride e magre. Il dissesto idrologico contribuisce in maniera decisiva a mantenere in condizioni di grande arretratezza ogni forma di attività agricola ed a compromettere la ricca agricoltura che si esercita nella pianura sottostante. Vi predominano i terreni nudi e degradanti particolarmente lungo le pendici delle strette vallate del Torre e dei affluenti Cornappo, Malina, Lagna, Grivò e Chiaro«.

Prav zato so tehnični organi predlagali, da se ves teritorij komunov Tavorjana, Fojda, Ahten, Neme, Tipana, Brdo, Centa in Gorjani z vodami (Ter s pritoki Krnahta, Grivò, Lanja in Kiro) klasificira v

gorsko bonifikacijsko področje na podlagi člena 14 zakona 25.7.1952 št. 991. Državni prispevek za pogozdovanje, da bi se zaustavili plazovi in usadi in da bi se spreminil tok voda (1.500 hektarjev) po 200 tisoč lir hektar, bi moral biti 300 milijonov lir. Za druga izboljševalna dela, kot so: sistemizacija terenov, kjer se pogostoma trga in kruši zemlja, gradnja rečnih nasipov in preusmeritev rečnih strug, izboljšanje pašnikov, izboljšanje in preureditev zemeljskih posestev, napeljava vodovodov, pogozdovanje po raku obolelih stanjevišnih gozdov, pa bi se moralo potrošiti drugih 430 milijonov lir, vsega skupaj torej 730 milijonov.

Deset let je že minulo, kar so tehnični predložili ta predlog, a medtem ni bilo samo napravljen nobeno delo, da bi se zaustavil prod, ki ga odnaša voda v ravnino, ampak so bile v tem času še tri velike povedniji, ki so, kot smo že omenili v začetku, napravile ogromno škodo.

Od leta 1901 je poteklo kar 63 let, ko je tehnični urad državne šumske uprave v Vidmu poskrbel le v nekaterih krajih ob hudournikih Krnahtka, Lanja in Dol na Pologu za gradnjo zidanih in lesenih jezdov in nasipov.

(Se nadaljuje)

odhajala kot služkinje v Trst in druga mesta.

V »Breginjskem kotu« niso našli podzemskih bogastev, ki bi omogočala razvoj industrije, pa tudi oddaljenost od prometnih žil je to onemogočala. Po zadnji svetovni vojni so jugoslovanske oblasti takoj poskrbele, da so povezale »Breginjski kot« z avtobusnimi zvezami s Kobaridom, Tolminom, Novo Gorico in Ljubljano. Z Videmskim sporazumom o maloobmejnem prometu med Jugoslavijo in Italijo je precej prometa iz teh krajev usmerjenega v Čedad in druga obmejna področja sosednje Italije. Govorica ljudi iz teh krajev je precej sorodna narečju Beneških Slovencev, čeprav jih je ločila skozi stoletja najprej meja z Beneško republiko in pozneje meja med Avstro - Ogrsko in Italijo. Živel so z njimi v dobrih sosedstvenih odnosih ter sklepali tudi sorodstvene vezi med seboj. Ljudje iz »Breginjskega kota« so morali odhajati v svet »s trebuhom za kruhom« in svet jih je izučil marsičesa. V novi socialistični Jugoslaviji so našli rešitev za svoj človeku dostojen obstoj. Starejši ljudje še vedno živijo po starih navadah. Mlajši rod pa zapušča svoje revne kmetije in se vključuje kot delovna sila v industrijska podjetja Slovenije, ki jim nudijo boljši življenjski obstoj. Mladina iz teh krajev ima sedaj tudi večje možnosti, da pride do večje izobrazbe in odprta so ji vrata do višjega šolanja. Mlade delovne sile v teh krajih je vedno le manj in naravno je,

da živinoreja ne predstavlja več glavnega vira dohodkov za preživljanje tega prebivalstva.

Kdor si požel miru in ljubi naravo, bo našel v teh krajih »Breginjskega kota« polno zadoščenja in odpočitka. Kobariška lovska družina ima v »Breginjskem kotu« svoja najboljša lovišča, kjer ne manjka vsakovrstne divjačine.

V ta lovišča prihajajo v goste tudi lovci iz severno italijanskih mest. Izredno bogata je tudi planska flora v teh krajih in prekrasen razgled iz Stola v Furlansko ravnino.

Nekaj izrednega za te kraje je tudi reka Nadiža. Čeprav se vije med ozkimi gorskimi pobočji, ohrani med poletnim časom primerno toplino za kopanje. Njene čiste vode privabijo v poletnem času mnoge domače in tuje goste, da kar mrgoli starih in mladih ljudi ob njenih bregovih. Prav v ta namen je Komunalni zavod v Piranu zgradil za svoje delavce počitniški dom v Robiču pri Nadiži.

NA KRATKO POVEDANO

NESREČA. Šuolar Elio Martinič je padu na ledeni poti, kar je šu iz šule in se je par padcu močno udaril v glavo. Pejal so ga v špital, zakl je dobil možganski pretres.

SREDNJE. Karabinersko postajo, ki je bla v Zamiru, so decembra mesca ukinili. Sedaj imajo jurisdicijo na sredenjski komun karabinerji iz Sv. Lenarta.

Breginj v Zgornji Nadiški dolini.

„Sence pod Matajurjem“

Založba »Lipa« v Kopru je izdala zanimivo knjigo Stanke Vilharjeve z naslovom »Sence pod Matajurjem«, v kateri pisateljica, ki je bila v tej zadnji vojni dve leti aktivistka OF v naših krajih, opisuje z ljubeznijo in bolečino življenje v Beneški Sloveniji. Roman je pisateljčin prvenec in je po svoji snovi novost v slovenskem pripovedništvu, saj obravnava za marsikaterega Slovence domala nepoznano pokrajino, če izvajamo Bevkovega »Kaplana Martina Čedermaca«. Pozornost bo vzbudila zlasti zaradi vernost prikazovanja socialnega življenja beneških Slovencev in zaradi osvežujočih folklornih in jezikovnih elementov. Da pa ima razen snovnih tudi pristne umetniške kvalitete je potrdila Kajuhova nagrada, ki jo je pisateljica prejela za to svojo stvaritev.

V prihodnjih številkih našega lista bomo prinašali v podlistkih odlomke iz zanimive knjige, ki ne bi smela manjkati v nobeni slovenski hiši, saj obravnava probleme, ki še danes niso rešeni. Življenje poteka enako kot takrat, ko se je mudila pisateljica med nami: še vedno obstajajo služkinje Tonke, zapeljivci v mestih, kamor hodijo služiti kot »dikle«, nezakonski otroci, ukrivljena pleča koscev in njihove otožne pesmi, življenje na strmih bregih ob eni sami kravici, težka prodaja kovanja in za žulje kupljena koruza ter odhajanje moških v neznan, francoske in belgijske rudnike ali pa še dlje.

Prepričani smo, da bo že prva zgodba iz »Sence pod Matajurjem« pritegnila bralce k sebi in da bodo pričakovali poznejša nadaljevanja z vedno večjo nestrpnostjo.

KAM BOSTE SADIL SADNO DREVJE

Jablane so za zemljo zelo delikatne. Korenine tistega drevesa ne rastejo zelo globoko, ker se razraščajo buj par varhu. Narbuojš raste u ne preveč težki ilovnati an japneni zemlji. Posebno dobro rastejo an obrodijo, če je u zemlji tud lapor.

Hruške rastejo an dobro rodijo u tuj težki an globoki zemlji, ki ina zadost japna. Korenine od hrušk grejo giboko an sparjemajo hrano tud iz globine. U negloboki an slabi zemlji an ue primernih legah rodijo slabe sadove. Zguodnje suorte an hruške za mošt cjetlat so manj delikatne an rastejo tud u slabi zemlji.

Cešplje an slive se akontentajo tud s slabšo zemljo u visokih krajih, ae majajo le zadost mokrote an zadostno zavetje an seveda tud gnoja.

Breskve an marelice (armelini) imajo radi japneno an mokro zemljo. Narbuojš rastejo u vinogradih med vinjaki, posebno, če so dobro zavarovane pred severnimi an vzhodnimi vetrovi. U preveč mokrih an preveč težkih zemljah rodijo malo, pa še tisti sadovi so drobni an skulovi (grintovi).

Cerješnje so najmanj delikatne. Rastejo u razli an pješčni zemlji. U težki an mokri zemlji se začne cerješnjevo drevje smoliti.

MALO PROSTORA — MALO CISTOČE

Ce je hljeu majhan, ga je težkuo daržat čistega. Pru posebno veja tuo za svinjake. Na žalost pa so svinjaki u naših krajih zelo tesni. Ker živau gleda, de bi svojega ležišča ne umazala, se obrača taku, de svoj zadnji konac buj ku muore deleč odnese od svojega ležišča. U preveč majhnem hljevu pa se par tjem prou lahko godi, de umaže korito. Vi živau kregate, de je »prase«, a pozabite, de ste tistega največ krvi vi sami.

Računajo, de muora bit u svinjaku za 'dnega prašica najmanj dva kvadratna metra prastora. Kadar popravljate stare al djetate nove svinjake, ne pozabite, de je trjeba dat prašiču dost prastora.

IVAN TRINKO:

Po vaseh Nadiške doline

(iz »Guida delle Prealpi Giulie«)

Takoj po prehodu čez most se cesta deli na dvoje. Enkrat pelje naravnost in se nato še enkrat razdeli; drug bolj važen korak, ki ohrani značaj državne ceste, se nenadno obrne na levo in teče po dolini držeč se več ali manj blizu Nadiže. Kar se tiče turističnega prometa, je tako ta kakor druge vozne ceste Slavije uživala dober glas, do zadnjega časa; toda zdaj ne pretrgani prehodi vozov, vozečih silno težke tovore lapora (tako imenovanega »ponca«) za tovarno cementa v Čedadu, njih znatno kvari ter je zaradi tega posebno cestni odsek Čedad - Podbonesec v slabem stanju.

Preden nadaljujemo naprej pot po dolini Nadiže, lahko napravimo kratek ovinek, da dosežemo (skoro tri četrte ure) ruševine gradu Gronumbergo, od koder uživamo lep pogled na dolino Nadiže in Aborne in na svet proti Čedadu. Od malega trga pred lipo vodi navzdol steza h koritu Ažle — preko katere gremo po brvi — ter se dvigne nato do hiš Pod gradom (Sottocastello) (135 m). Od tam pelje strm in kamnit kolovoz naravnost do gradu (234 m). Od tega so ohranjeni štiri zunanji zidovi z nekaj okni. Nad vhodnimi vrati opazimo dva groba kipa, ki slabo prikazujejo dva človeška obraza. Grad je obstajal že v XII. stoletju; v njem so stanovali Portis iz Čedada; ti so ga večji del zgradili leta 1130 in leta 1441 je dala Čedajska občina zgraditi »grablje« (rastrum) med gradom in reko, da bi ustavila trgovce, ki so morali plačevati mitnino (dac) »Gavu« ob cesti, ki je

bila kakor zdaj na desnem bregu Nadiže. V XIV. stoletju je grad prešel v roke Formentinijev - Cassano, ki so ga modernizirali in držali v oblasti, dokler ni družina l. 1775 izumrla.

Vračajoč se k mostu sv. Kvirina (četrt ure od gradu) nadaljujemo pot proti Špetru; od tod sta še približno dva km ceste ali malo več (od Čedada do Špetrskega skupaj 6,5). Vstopamo v pravo dolino Nadiže. Ta je zares lepa in plodovita. Reka, ki teče skoznje, jo napravi slikovito in pestro, zlasti v tistem delu globokega korita, ki so ga vode izkopalje v debele apnenčaste sloje konglomerata, ki sestavljajo dno vse doline. Na tej in oni strani doline se pri naših prvih korakih širijo rodovitna polja Dolenjega Barnasa, Špeta in Ažle, ki so dobro obdelana in poraščena z bogatimi vrstami murv in vinogradov. Dolina je na tem mestu precej odprta; ob straneh jo spremljajo holmi in griči, pokriti z bogatim rastlinstvom, med katerim je mnogo sačin in navadnih dreves. Višine na desni roki popotnika, še bolj ljubke in okrogle, pripadajo skrajnim obronkom Matajurja, ki se veličastno dviga v ozadju, vlada nad pokrajino in se postopoma počasi znižuje, dokler se ne stopi z ravnino pri Ažli. Na levi okoli zaliva Dolnjega Barnasa se dvigajo hribovi Dei Bovi (374 m) in Medlasena (727 m), ki predstavljajo najbolj zunanje dele dolgega hrbta, ki se združuje z višinami Kraguence (912 m) z visoko planoto Ivanca (1168 m) in Lubja (1124 m).

(Se nadaljuje)

NON SONO DI OGGI MA DI SEMPRE

I problemi della Slavia Friulana

Da varie parti — e non ce ne dispiace affatto, anzi — si va dimostrando un particolare interesse, sia pure, a volte, con un punto di riferimento di sapore, vorremmo dire, elettorale, nei riguardi dei problemi che affliggono le trascurate e dimenticate popolazioni della Slavia Friulana e della Val Resia.

Va premesso che le «premere» da parte democristiana — addomesticati convegni di emigranti con l'immane ufficio religioso, convegni di devoti amministratori comunali e di solertissimi attivisti — non portano proprio ad alcun risultato positivo, neanche di carattere temporaneo; e se si vuole guardare indietro e fare un consuntivo minuzioso e preciso di tutto, ci si è portati a stabilire che la politica del partito di maggioranza ha avuto in Friuli, e particolarmente nei territori ove risiedono popolazioni di parlata slovena, un esito veramente disastroso e che si può, grosso modo, compendiare in un preoccupante spopolamento oltreché nella inquietante diminuzione del patrimonio zootecnico e boschivo.

In fondo, gli enti di bonifica, per quello che hanno potuto finora disporre e per quello che attualmente dispongono, ben poco possono rispetto alle necessità della nostra montagna, il cui impoverimento va vieppiù accentuandosi, e di riflesso rispetto alle popolazioni che da sempre reclamano interventi sufficienti a favorire la necessaria e sospirata rinascita economica.

Che nelle valli del Natisone e ovunque da noi si viva con difficoltà e duro sacrificio, è cosa or-

Riunito a Udine il Comitato di Rinascita della Slavia Friulana

Si è riunito a Udine il Comitato per la Rinascita della Slavia Friulana. All'ordine del giorno, oltre a problemi di carattere organizzativo, vennero esaminati e discussi problemi di carattere economico e sociale. L'inclusione nel Comitato di due tecnici ha favorito sia le singole discussioni che le rispettive conclusioni.

Il Comitato, inoltre, ha preso in serio esame, su richiesta del Comitato di Oseacco, la preoccupante situazione venutasi a creare nel Comune di Resia con le dimissioni del Consiglio comunale, dimissioni già accettate dalla Giunta Provinciale Amministrativa e che preludono all'insediamento di un Commissario Prefettizio.

Anche la situazione di Taipana, dove l'amministrazione comunale per beghe interne non funziona come dovrebbe da circa tre anni, con i danni che sempre ne derivano agli amministratori da un simile stato di cose, specie a quelli residenti nelle frazioni più disagiate, è stata presa in considerazione; sono stati deplorati il Sindaco e la Giunta che, posti in minoranza dal Consiglio comunale, si sono rifiutati di rassegnare le dimissioni. Ad ogni modo al locale Comitato di Rinascita è stato demandato il compito di vigilare, e se del caso intervenire, affinché la situazione venga chiarita e sistemata.

Una terza Amministrazione comunale è stata considerata: si tratta di quella di Stregna dove le vicende interne sono tutt'altro che ideali e tali da rendere tranquilla la popolazione.

Il Comitato ha infine stilato un documento, da rimettere al Ministero dei Lavori Pubblici, con il quale vengono enumerati tutti quei lavori di pubblica utilità che nei Comuni della Slavia Friulana non possono più oltre essere rimandati.

Per la loro realizzazione il „Matajur“ si è sempre battuto in prima fila — Sarà sempre tardi il giorno in cui si darà inizio a quell'opera di rinascita che dovrà capovolgere una situazione generale che ha sempre preoccupato e preoccupa

mai nota a tutti, anche alle autorità di ogni settore che, ligie finora alla politica governativa — che sostanzialmente non è che il riflesso diretto della politica conservatrice delle classi dirigenti, o, per meglio spiegarci, ricche — non fanno un passo più del necessario o nemmeno quello, per venire incontro ai bisogni delle nostre laboriose e leali popolazioni.

Pertanto è sufficiente, ci sembra, un solo dato statistico per rendere l'esato panorama economico della Slavia Friulana e della Val Resia. Ecco: in genere il reddito annuo pro capite si aggira tra le 50 e le 70 mila lire! Un reddito la cui prospettiva migliore è soltanto quella di fare fagotto e andarsene lontani, con i ricordi nel cuore, in cerca di che sfamarsi convenientemente.

Ma oltre il triste panorama economico, che va risolto il più rapidamente possibile, specie con la creazione in loco di fonti di lavoro e favorendo lo sviluppo turistico e alberghiero, esiste il problema della sicurezza della popolazione e delle sue proprietà.

Intendiamo parlare delle terribili inondazioni cui di continuo sono costrette a soggiacere le popolazioni rivierasche sia della Slavia Friulana che della Val Resia. Nei numeri precedenti abbiamo largamente informato l'opinione pubblica di quanto si è verificato dalle nostre parti nella prima quindicina del mese di novembre 1963 e che ha con particolare violenza colpito vastissime zone della nostra montagna e della sottostante pianura friulana.

Non si può vivere di continuo, specie durante le stagioni piovose in un clima di terrore per tema di straripamenti, inondazioni e smottamenti!

Non si può continuare ad assistere con indifferenza alla distruzione delle poche strade e ponti esistenti, degli argini e dei boschi nonché delle cose e delle bestie da stalla e da cortile che ogni volta l'impeto delle acque spazza via senza misericordia; e talvolta parecchi generosi, o colti di sorpresa o spinti da un sentimento di generosità, vi lasciano la vita.

Spendere milioni e anche miliardi in questo caso non è solo compiere opera doverosa e riparatrice ma è anche opera che in breve, con la raggiunta tranquillità,

permetterà di facilitare la rinascita economica e sociale passo passo con un conveniente sviluppo industriale e turistico.

Veder camminare assieme l'opera di arginatura e incanalatura dei corsi d'acqua, che possono tramutarsi in preziose fonti di energia elettrica, con l'erezione di stabilimenti industriali (segherie, falegnamerie, fabbriche per la conservazione e la trasformazione del-

le frutta), di caseifici, di stalle sociali; assieme con l'opera intensiva di rimboscimento atto non solo a fornire il legname necessario ma più che tutto a intrappolare le nevi che sciogliendosi scendono rovinosamente a valle; sarebbe veramente l'ideale che è sogno e speranza insieme di ogni cittadino di lingua slovena.

E si potrebbe, per favorire nel modo più largo possibile e conse-

guente lo sforzo teso a trasformare la Slavia Friulana e la Val Resia in altrettante zone pulsanti di vita e di irresistibili richiami per noramici, anche far togliere di mezzo, il più largamente possibile gli impedimenti derivanti dall'eredità militare.

Siamo ritornati sopra a questo argomento perché era, e è sempre, di attualità; ed anche perché da sempre il „Matajur“ lo ha tenuto vivo rivendicandone la soluzione e nel contempo difendendo con il maggiore impegno e senza mai stancarsi gli inderogabili diritti economici, sociali, etnici e linguistici delle popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine.

IL SINDACO E LA GIUNTA DI TAIPANA sarebbero a posto con la coscienza

In effetti non garba il „centro-sinistra“

Su un quotidiano di destra, antiregionalista, antisloveno e deciso oppositore di una qualsiasi politica di centro-sinistra, che si stampa a Udine, ha trovato accogliente ospitalità uno scritto a firma „Il Sindaco e la Giunta municipale di Taipana“.

Il fatto di essere ricorsi a tale tribuna dovrebbe per sé essere sufficiente a mettere a nudo le intenzioni ed i sentimenti dei firmatari dello scritto, e sul quale appunto intendiamo esporre il nostro aperto pensiero.

Cominciamo con la disamina della prima parte dello scritto nella quale si è tentato, in un certo qual modo, di ridicolizzare su una nostra presunta incompetenza tecnica in fatto di bilanci preventivi e consuntivi.

Sull'esito della seduta consiliare prenalizzata, abbiamo informato i nostri lettori, ed in particolare quelli del Comune di Taipana, con poche parole, ma sufficienti per renderli edotti. In fondo noi riteniamo di essere stati precisi nell'informazione, mentre non lo sono stati affatto gli estensori dello scritto citato che più di tutto hanno generato solo della confusione; e forse, si può dubitare, con intenzione.

E prima di continuare intendiamo far sapere a tutti coloro... che come il Sindaco e i membri della Giunta di Taipana danno chiari segni di non volerci bene, che il nostro „giornalello“, volenti o nolenti costituisce l'unica bandiera a difesa dei diritti economici, sociali, etnici, linguistici, storici e tradizionali della Slavia Friulana, di quella Slavia Friulana di cui i nostri antenati sono andati sempre orgogliosi ed hanno sempre onorato in ogni campo e in ogni tempo. Eppure noi siamo altrettanto orgogliosi di continuare la loro opera e di non venir mai meno, per nessuna ragione al mondo, e tanto meno per opportunità o interessi che siano, al nostro affetto e al nostro attaccamento verso la terra che sentiamo di amare e difendere con tutte le nostre forze.

E ancora, prima di continuare, ci è doveroso controbbattere l'affermazione, bontà loro, che il „figlio non merita gran che attenzione perché scritto in lingua slovena che pochi o quasi nessuno a Taipana capisce“. Invece, ed è la pura verità, nel Co-

mune di Taipana tutti parlano e comprendono benissimo lo sloveno, che viene parlato anche in Consiglio comunale; e viene parlato con naturalezza e senza timori di sorta.

Più oltre lo scritto (trascuriamo l'aggettivo „spassosità“, di cui siamo stati gratificati, perché noi siamo seri, specie quando, come nel caso presente, si tratta di cose veramente serie e impegnative) si dilunga sulla presentazione di un ordine del giorno da parte di un consigliere socialista — presenza che il Sindaco e i signori della Giunta negano — che chiedeva molto opportunamente la costituzione di una nuova Giunta con la partecipazione dei socialisti; e spiegava, lo scritto, come detto ordine del giorno fosse stato respinto dalla maggioranza (in quanto, pur condividendo l'attuale linea politica del Governo, riconosce che la Giunta municipale di Taipana è legalmente costituita e quindi in grado di operare).

E' stata, se così si può dire, una maniera elegante per sfornare la questione e continuare alla vecchia maniera; ed è stato anche un sistema sbrigativo per aggirare quello che noi riteniamo, per il Sindaco e la Giunta, un ostacolo che dava loro fastidio e li poneva in uno stato di disagio.

KRATKE DOMAČE NOVICE

Trbiž

Smrtna nesreča

Vso našo dolino je globoko pretresla noticija, da je v Trbižu, kjer je bil na delu, postal žrtev prometne nesreče 41 letni Štefan Di Lenardo iz Ravence. Mož se je vračal 11. januarja proti večeru z dela, ko ga je dohitel za hrbtno nek avto in ga s takšno silo butnil, da je obležal na asfaltu s prebito lobo. Tako je poklical zdravnika, a ta mu ni mogel več nič pomagati, kajti Di Lenardo je bil že mrtev. Truplo dobrega in poštenega delavca in očeta so prepeljali na domače pokopališče v Ravenco.

Brdo v Terski dolini

Umar je Ferdinand Marchiol

Pred vjenahiti je umar 61 letni Ferdinand Marchiol iz Muzcev. Ubogemu možu te paršlo slabo blizu doma anu je soboto potem umar. Mjedih je konstatiro, de je umar zavoj sarčne paralizu. Izguba tega dobrega moža ne globoko pretresla usò okuolico.

Prapotno

Iz komunskega konsilja

Na zadnjem komunskem konsilju, ki se je zbral dne 5. t. m., so med drugim sprejel tud prožet za asfaltiranje komunske cješte Ibana-Stari Mlin. Za tisto djelo bo korlo potrošil 35 milijonov lir: 28 milijonov bo dal stato, 7 milijonov

E' a questo punto che ci permettiamo rammentare come in altri Comuni — anche grossi, ad esempio come quello di Trieste — si proceda allo scioglimento delle vecchie Giunte per costituirne delle nuove con la partecipazione appunto dei socialisti.

Perché non lo si deve fare a Taipana, ove risultano eletti dei socialisti nella lista di „Autonomia e Rinascita“?

Comunque noi rimaniamo fermi sulle posizioni di partenza. Ma prima di concludere teniamo a ricordare — ripetendo le frasi „la Giunta è legalmente costituita e quindi in grado di operare“ — che tutte va, diremo, secondo un metodo personalistico, compreso la „legalità“ come quando, ad esempio, a suo tempo, il Sindaco di Taipana ha deliberatamente, senza consultare la popolazione, sottoscritto la dichiarazione con la quale si chiedeva che i privilegi e i benefici previsti dalla Costituzione per le minoranze linguistiche non venissero estesi alle nostre popolazioni; e quando, or non è molto, Sindaco e Giunta, posti in minoranza dal Consiglio comunale, che con tale atto toglievano la fiducia, si sono rifiutati, e si rifiutano ancora, di dare le dimissioni.

Questo vuol dire voler mantenere ad ogni costo i posti di comando, e perciò c'è da chiedersi dove a Taipana sta di casa la correttezza e il rispetto del gioco democratico.

pa bo v breme komunu. Sklenil so uzet tud 2 milijona in pol posojila par »Cassa Depositi e Prestiti«, de se bo mogla ugihat bilanca za ljetu 1963.

Sv. Peter Slovenov

NESREČA NE POČIVA. Te zadnje cajte je muoralo iti v špitau iz adnegā ali drugega uržuha vse pouno ljudi. Marija Blazutič, stara 58 ljet, doma iz Gornjega Brnasa, je padla na ledeni cjesti in si padcu zlomila desno nogo. Ozdravila bo v dveh mjesicah. Erminija Sittaro, stara 73 ljet, si je tud zlomila čampno roko in se bo morala zdraviti mjesec dni. Čampno roko v zapestju si je zlomil tud 9 ljetni Aldo Blazutič, ki je padu v hljevu. Nazadnje pa še Lino Karlič, ki si je poškodoval s sekiro čampno roko in se bo muoru zdraviti najmanj tri tjedne.

Hlodič

SISTEMACIJA CJEST. Na zadnjem komunskem konsilju, ki se je sestel izredno, so aproval »bilan cio preventivo« za ljetu 1964 in po leg drugega sklenil tud vzeti posojilo za sistemacijo in asfaltiranje vseh komunskih cjest.

NESREČA NA JAGI. Malo pred novim ljetom e je na jagi poškodoval čampno roko 37 ljetni Jožef Florjančič iz Hlodiča. Teu je strejati zajca, a zaki je imeu zavoj mraza otrplo roko, se mu je prška sprožila pred cajtom in ga obstrelila. Pejali so ga v čedadski špitau.

DOPO LA CRISI IN COMUNE

I Resiani attendono nuove elezioni

Nella Val Resia, ed in particolare a Prato che è sede municipale, la popolazione continua ad interessarsi ed a discutere sulla crisi comunale, crisi provocata o non è molto dalle dimissioni di oltre metà dei componenti il Consiglio comunale, ivi compreso il Sindaco cav. Enzo Lettig, e che hanno portato, naturalmente per mancanza del numero legale al decadimento del Consiglio stesso con la prospettiva, già attuata, della presenza in Comune di un Commissario nominato dal Prefetto al quale ultimo spetta, oltretutto il disbrigo delle pratiche amministrative, anche quella di preparare, come stabilisce la legge, entro tre mesi le elezioni del nuovo Consiglio comunale.

In questa difficile situazione di crisi e pur essendo tutti i membri del Consiglio, anche coloro che non si sono dimessi, decaduti ufficialmente dalla loro carica, i membri che non hanno rassegnato le dimissioni hanno indetto — ma in nome di chi e per quale titolo? — una riunione in Comune alla presenza del Segretario comunale e di alcuni cittadini. I convocati erano gli ex assessori Galdino Madotto, che fu chiamato alla presidenza della riunione, Luigi Pugnetti e Felcito

Tosoni nonché i Signori dott. Luigi Buttol e geom. Danilo Clemente.

I presenti, animati dal proposito di collaborare in qualche modo con il Commissario prefettizio che ogni qual tratto giunge a Resia — e ciò per limitare il più possibile le spese derivanti dalla gestione commissariale — hanno deciso di assumersi l'incarico, demandando il compito ai tre ex assessori citati, di curare le pratiche correnti, quelle cioè di ordinaria amministrazione.

Sorvolando su questa decisione, che ci sembra fuori delle consuetudini nonché nuova per tutti e in fondo non prevista dalla legge, vogliamo solo augurarci, per il bene della popolazione resiana e per il progresso economico della zona, purtroppo depressa, che le nuove elezioni amministrative abbiano a svolgersi il più rapidamente possibile e non oltre il termine legale, e che gli eletti siano veramente dei degni rappresentanti del popolo, che è quanto dire comprensivi e democratici e soprattutto galantuomini, in grado di adoperarsi con amore, disinteresse e anche con sacrificio, se necessario, a favore di tutti gli amministratori.